

**УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
ПОЉОПРИВРЕДНИ ФАКУЛТЕТ
КОСОВСКА МИТРОВИЦА - ЛЕШАК**

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ ПОЉОПРИВРЕДНИ ФАКУЛТЕТ		
Дана	08.12.	2015. год.
Број	Шифра	Напомена
739		

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ УРАЂЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовао комисију:
21.10.2015. године, Наставно-научно веће Пољопривредног факултета у Приштини- Лешку, одлука број 591
2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже области за коју је изабран у звање, датум избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:
 1. Проф. др Биљана Вељковић, редовни професор за ужу н. о. Аграрна економија, 2014., Агрономски факултет Чачак, председник
 2. Др Горан Максимовић, доцент за ужу н.о. Економика пољопривреде са задругарством, 2011., Пољопривредни факултет Приштина-Лешак, ментор-члан
 3. Проф. др Давид Јововић, ванредни проф. за ужу н.о. Економика пољопривреде са задругарством, 2013., Пољопривредни факултет Приштина-Лешак, члан

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:
Татјана, Симан, Ивановић
2. Датум и место рођења, општина, држава:
26.12.1967. Приштина, Република Србија
3. Назив факултета, назив студијског програма основних, дипломских академских студија-мастер, стечени стручни назив:
Пољопривредни факултет у Приштини, Општи смер, Дипломирани инжењер
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма:
5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране:
Пољопривредни факултет у Приштини – Крушевац; „Утицај организационо-технолошких решења на производњу свињског меса у фармским условима“; Организација и економика предузећа; 09.09.2000.
6. Научна област из које је стечено звање магистра наука:
Организација и економика предузећа

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Унапређење рада Пољопривредне саветодавне службе као чинилац економског развоја пољопривреде северног Косова“

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Дисертација мр Татјане С. Ивановић написана је на 138 страна, а обухвата следећа поглавља:

- Увод (3 стране);

- Предмет и циљ истраживања (2 стране);
- Преглед литературе (10 страна);
- Радна хипотеза (1 страна);
- Метод рада и извори података (1 страна);
- Резултати истраживања (94 стране, 5 слика, 21 табела, 4 графикана);
- Дискусија (12 страна);
- Закључак (4 стране);
- Литература (7 страна, 85 навода литературе);
- Прилог (4 стране).

Дисертација садржи извод на српском и енглеском језику.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У **уводном** поглављу кандидат истиче значај пољопривреде и указује да је пољопривреда један од стратешких праваца развоја у којем већина становништва како урбаних тако и руралних подручја види развојну шансу Србије. Даље, кандидат указује на то да је пољопривреда Србије скоро у целини организована на породичним пољопривредним газдинствима која често нису у могућности да се прилагоде променама на тржишту, испрате најновија достигнућа у пољопривреди и науци уопште па је зато потребно организовано приступити обучавању власника пољопривредних газдинстава. Пољопривредне саветодавне службе могу да допринесу унапређењу пољопривреде и од улагања средстава у развој пољопривредне саветодавне службе зависи и развој саме пољопривреде. Као основни циљ пољопривредне саветодавне службе истиче се едукација и усавршавање пољопривредних произвођача у циљу побољшања производно економских показатеља на газдинству. Кандидат указује да је од посебног значаја јачање саветодавне службе и њене улоге у руралном развоју Србије и повезивању надлежних институција и пољопривредних произвођача у тим срединама.

У поглављу **предмет и циљ истраживања** кандидат износи да су пољопривредне саветодавне службе битне за трансфер знања и информација у пољопривредну производњу и да су ове службе у свету прешле дуг пут развоја кроз различите моделе организовања и финансирања. Кандидат у наставку истиче да је предмет истраживања анализа досадашњег развоја саветодавних служби у свету и код нас, затим оцена тренутног стања и улоге саветодавства као и циљеви пољопривредне саветодавне службе као покретачке снаге за раст и развој пољопривредне производње на сељачким газдинствима. Предмет истраживања у раду је и оперативни рад пољопривредних саветодаваца у Републици Србији, активности пољопривредних саветодаваца, начин организације рада и методе рада које примењују саветодавци у пружању својих услуга пољопривредним произвођачима. Кандидат даље износи да је циљ истраживања утврђивање значаја пољопривредне саветодавне службе као фактора економског развоја пољопривреде северног Косова, као и изналажење могућности њеног унапређења. У ту сврху у раду је анализиран рад пољопривредне саветодавне службе Косовска Митровица као регионалне службе за Косовско – Митровачки округ.

У поглављу **преглед литературе** кандидат је цитирао велики број како домаћих тако и страних аутора који су се бавили пољопривредним саветодавством. Кандидат износи да пољопривредно саветодавство има дугу традицију мада је експанзија развоја саветодавства у пољопривреди посебно изражена последњих двадесет година прошлог века. У оквиру овог поглавља кандидат истиче да су допринос глобалном развоју и унапређењу саветодавне службе дале велике светске организације као што су Светска

банка која је у исто време финансијер и координатор саветодавних активности у свету али и Организација за исхрану и пољопривреду УН (ФАО) и др. У овом поглављу кандидат такође наводи искуства и ставове различитих домаћих и страних аутора по питању организације и финансирања пољопривредних саветодавних служби. Кроз цитате различитих аутора кандидат указује на то који је примарни циљ пољопривредног саветодавства, који су циљеви државе, а који пољопривредних произвођача, на који начин може бити организована пољопривредна саветодавна служба, које типове саветодавства разликујемо итд.

У оквиру **радне хипотезе** кандидат наводи да је потребно урадити анализу досадашњег развоја и тренутног стања саветодавних служби у свету и код нас (у Републици Србији и на северном Косову), а све са циљем успостављања ефикасне саветодавне службе. Исто тако полази се од тога да од типа организовања пољопривредне саветодавне службе зависи њихово функционисање уз услов да су обезбеђени одговарајући чиниоци (кадровски, финансијски, организациони и др.). У наставку овог поглавља кандидат указује да се као претпоставка истиче да пољопривредна саветодавна служба није успостављена на прави начин и да је могуће унапредити начин организације, активности пољопривредних саветодаваца и методе рада саветодавне службе. Неопходно је такође у саветодавни систем укључити што већи број пољопривредних произвођача, јер се на тај начин успоставља тржиште саветодавних услуга, а тиме и усмереност на клијенте и њихове потребе. Као претпоставка се истиче и да је неопходно да све релевантне институције буду укључене у саветодавни систем како би механизми преношења знања из науке ка пољопривредним произвођачима били поуздани, а предложена решења примењива. Указује се и да је потребно променити приступ пољопривредних произвођача у трансферу знања да би они могли имати директан утицај на проблеме који се требају истражити, а за које ће научно истраживачке институције пронаћи решења. Такође се претпоставља да циљеви и задаци пољопривредне саветодавне службе нису ограничени само на развој пољопривреде већ се могу усмерити на реализацију конкретних развојних пројеката у локалним заједницама, а за то ће послужити анализа рада пољопривредне саветодавне службе на подручју северног Косова.

У поглављу **материјал и метод рада** кандидат наводи да су у истраживању коришћени литерарни извори домаћих и страних аутора у циљу сагледавања досадашњих искустава бројних земаља у вези са развојем пољопривредне саветодавне службе у свету, а да би се на основу тога урадила анализа постојећег стања пољопривредне саветодавне службе у Србији и пронашле могућности за унапређење исте. Релевантни подаци са терена послужили су за анализу рада пољопривредне саветодавне службе Косовска Митровица и могућност унапређења пољопривреде северног Косова и неалбанског становништва на том подручју. У истраживањима су коришћене методе дескриптивне и компаративне анализе. Кандидат наводи да је за оцену постојећих решења у организацији и раду пољопривредне саветодавне службе код нас и поређења са саветодавним службама у другим земљама коришћена компаративна анализа. Истиче се да саветодавство има дугу историју и хронолошки преглед развоја служби у појединим деловима света даје слику стања саветодавства. Анализа појединих релевантних организационих модела саветодавства и начини финансирања дају могућност поређења са стањем саветодавства у Србији. Кандидат даље наводи да је при проучавању оперативног рада, примењених метода и ефеката рада пољопривредне саветодавне службе коришћена дескриптивна статистика, односно прикупљени подаци су табеларно и графички приказани. У анализи рада пољопривредне саветодавне

службе Косовска Митровица путем интервјуа, разговора са саветодавцима запосленим у овој служби дошло се до информација о проблемима у пословању саветодаваца на терену, али и проблема које муче пољопривредне произвођаче на територији коју својим радом покрива ова саветодавна служба.

У поглављу **резултати истраживања** кандидат податке прикупљене у току истраживања презентује на јасан и прегледан начин, а у циљу бољег сагледавања и компарације неки резултати су приказани и графички. Резултати су приказани табеларно у оквиру 21 табеле и 4 графикана.

У делу који се односи на **настанак и развој пољопривредне саветодавне службе у свету** истраживања кандидата су представљена кроз литерарне наводе бројних домаћих и страних аутора и тиме је описан историјски развој и тренутно стање пољопривредног саветодавства у свету. Кроз рад бројних аутора представљени су типови саветодавства у свету, организациона решења пољопривредне саветодавне службе у свету уопште, у земљама у транзицији као и начини финансирања служби. Исто тако, кандидат у наставку истиче улогу државе у организовању и финансирању пољопривредне саветодавне службе, износи циљеве пољопривредног саветодавства, активности које је потребно предузети да би се ти циљеви остварили, методе које се користе у саветодавству, како се могу поделити запослени стручни радници у саветодавним службама у свету.

У оквиру овог поглавља кандидат је истраживао и **настанак и развој пољопривредне саветодавне службе на територији Републике Србије**. И овде су литерарни наводи многих домаћих аутора послужили да се употпуни слика историјског развоја пољопривредне саветодавне службе на територији Републике Србије, почев од 19. века и првих покушаја школовања кадрова у области пољопривреде до данашњих дана и Закона о обављању саветодавних и стручних послова у области пољопривреде донетим 2010. године. Пре овог закона почетком деведесетих донешен је Закон о стручној пољопривредној служби (1991) којим су прописани услови и начин на који се обављају стручни послови на унапређењу пољопривредне производње код земљорадника, пољопривредних газдинстава и других произвођача, услови и начин рада пољопривредне службе, начин финансирања али и то ко је у обавези да врши надзор над радом пољопривредне саветодавне службе. Овим законом постављени су темељи данашње саветодавне службе, с тим што се законом из 2010. године потпуније регулишу услови и начин обављања саветодавних и стручних послова у области пољопривреде, услови уписа у Регистар пољопривредних саветодаваца, обука и усавршавање пољопривредних саветодаваца и пољопривредних произвођача као и друга питања од значаја за саветодавне послове у пољопривреди.

У овом делу представљени су и **циљеви пољопривредне саветодавне службе** који се односе на повећање дохотка на газдинствима, оспособљавање пољопривредника за успешније управљање газдинством, пружање помоћи при решавању проблема у вези производње, економских и организационих питања у вези са развојем газдинства, подстицање у стварању асоцијација произвођача и других друштвених група на селу итд. Тиме се обезбеђује економски развој пољопривредне производње, а тиме и повећање економичности, продуктивности и рентабилности производње и пословања и друго.

У овом поглављу истраживања дати су и различити **организациони модели и начин финансирања пољопривредне саветодавне службе**. Приказани су различити модели организовања пољопривредне саветодавне службе у свету и то саветодавство које почива на владином извору финансирања, затим саветодавство у облику приватних саветодаваца или трећи вид организовања где владина служба прикупља новац од

приватног сектора. За све видове организовања наведене су и земље у којима је такав вид организовања пољопривредне саветодавне службе заступљен. У наставку је описан начин организације пољопривредне саветодавне службе у Републици Србији, доношењем Закона о пољопривредној саветодавној служби (1991, 2010), каква је улога поверена ИПН-у у вези са пословима и задацима Републичке пољопривредне службе. Кандидат указује да је у нашим условима организовања пољопривредне саветодавне службе најадекватнији територијални принцип организовања који претпоставља постојање три хијерархијска нивоа: национални, регионални и локални ниво. Тако је истакнуто да на националном нивоу Министарство пољопривреде има улогу надзора и контроле рада пољопривредне саветодавне службе, као и улогу обезбеђивања финансијских средстава за активности пољопривредне саветодавне службе. Улога ИПН-а је координација, контрола и оцена рада саветодаваца. Подручне пољопривредне саветодавне службе у сарадњи са факултетима и институтима применом савремених метода, техничко-технолошких сазнања доприносе унапређењу организације рада, производње и пословања пољопривредних газдинстава, али и образовања, обуке и усавршавања пољопривредних саветодаваца и самих произвођача. Кандидат износи и различите modele организовања саветодавства земаља које имају институције сличне нашем ИПН-у. У овом делу кандидат указује и на начине финансирања пољопривредне саветодавне службе у свету и износи да се тренутно највећи број пољопривредних саветодавних служби земаља у развоју финансира из јавних извора. Што се финансирања пољопривредне саветодавне службе у нашим условима оно се врши из средстава буџета Републике Србије и у надлежности је државе.

У оквиру овог поглавља кандидат је приказао **тренутно стање и карактеристике пољопривредне саветодавне службе у Републици Србији**. Пољопривредне саветодавне службе Републике Србије 2014. године бројиле су 34 службе и 251 саветодавац. На територији централне Србије налазе се 22 службе и 166 саветодаваца, а на подручју АП Војводине 12 службе и 85 саветодаваца. Табеларно су приказане структура саветодаваца по годинама радног стажа, старосна структура, структура саветодаваца по специјалностима на територији Републике Србије у целини али и на територији централне Србије и на територији АП Војводине. Дата је и структура саветодаваца по полу. Старосна структура, структура саветодаваца по годинама стажа, структура саветодаваца по полу и структура саветодаваца по специјалностима на територији Републике Србије приказана је осим табеларно и графички. С обзиром да је пољопривреда Србије скоро у целини организована на породичним пољопривредним газдинствима присутна је несразмера између броја саветодаваца са једне стране и броја пољопривредних газдинстава и величине пољопривредних површина по саветодавцу са друге стране. Кандидат указује да је потребно радити на постепеном повећању броја пољопривредних саветодаваца како би се обезбедила боља покривеност територија коју саветодавне службе својим радом покривају.

У поглављу резултати истраживања приказане су и **активности и методе рада пољопривредних саветодаваца**. Кандидат истиче да су активности пољопривредних саветодаваца усмерене на послове којима се унапређује пољопривредна производња по гранама производње. Активности пољопривредних саветодаваца усмерене су ка пољопривредним произвођачима којима саветодавци пружају стручне савете, дају препоруке и помоћ применом индивидуалних метода рада (рад са одабраним газдинствима али и осталим газдинствима), групних метода рада (као што су саветодавни рад са земљорадничким задругама, удружењима, асоцијацијама и групама пољопривредних произвођача, затим предавања, трибина, радионица, зимска школа, огледно газдинство, „демонстрациони оглед“), преко мас-медија (радио и тв емисије), штампаних медија (билтени), затим прате, прикупљају и врше дисеминацију података

и спроводе остале активности. Кандидат у овом делу износи да и поред тога што је својим активностима пољопривредна саветодавна служба врло присутна на пољопривредним газдинствима, нису сва пољопривредна газдинства упозната да ова служба постоји, па треба тежити да се што већи број пољопривредних произвођача укључи у саветодавни систем и контакт са пољопривредним саветодавцима. Контакт са саветодаваца и пољопривредних произвођача обезбеђује се двосмерно информисање јер саветодавци пољопривредне произвођаче обавештавају о мерама аграрне и економске политике (премијама, регресима, субвенцијама државе), а са друге стране од произвођача сазнају за њихове стварне потребе и проблеме на које они наилазе организујући производњу и то онда преносе надлежним државним институцијама науке и образовања који треба да пронађу одговарајућа решења. У наставку кандидат истиче да је за успешан рад пољопривредних саветодаваца најважније успостављање сталних веза између саветодаваца и пољопривредних произвођача заснованих на узајамном поверењу. Кандидат истиче да је неопходна едукација и усавршавање пољопривредних саветодаваца, али и едукација и усавршавање пољопривредних произвођача. Спровођењем наведених активности саветодавни рад би требало да допринесе повећању пољопривредне производње на огледним пољопривредним газдинствима, побољшању квалитета пољопривредних производа уз пораст приноса и прираста по јединици капацитета, увођењу нових технологија у пољопривредну праксу применом савремених научних достигнућа и друго.

У истом поглављу урађена је **анализа рада пољопривредне саветодавне службе Косовска Митровица** као регионалне саветодавне службе за Косовско-Митровачки округ. Кандидат износи које општине својим радом обухвата ова саветодавна служба и кроз табеле анализира рад саветодаваца ове службе. У овој служби запошљена су 4 саветодавца. Саветодавна служба Косовска Митровица спроводи саветодавне послове на подручју 180 села, обухвата пољопривредну површину од 58890 ха на којима је 7864 пољопривредних газдинстава. На основу ових података кандидат истиче да је према броју запослених саветодаваца просек обрадиве површине у ха по саветодавцу 4763 ха, а број пољопривредних газдинстава по саветодавцу је 1966. Саветодавци у раду са пољопривредним произвођачима овога краја користе индивидуалне методе рада, групне методе рада и друге облике стручног и едукативног карактера као што су демонстрације - „Дани поља“, огледне фарме, текстови на порталу пољопривредне саветодавне службе, штампани медији (локални билтени) и друго. Позитивни примери примењених савета ове саветодавне службе су огледна газдинства на којима се најбоље може видети значај пољопривредног саветодавства за унапређење пољопривредне производње на сељачким газдинствима овога краја. Кандидат у овом делу рада даље наводи да треба настојати да се прошири делокруг рада ове саветодавне службе на друге општине на КиМ као један од услова за унапређење пољопривредне производње на овом подручју и у наставку описује српске енклаве на КиМ. У наставку, кандидат закључује да је рад ове службе саветодавног карактера и да поред бројних ограничавајућих фактора за даљи развој пољопривредне производње треба тежити да се што већи број пољопривредних произвођача са овог подручја обухвати саветодавним активностима ове службе.

У делу истраживања **развој пољопривреде северног Косова као један од циљева пољопривредне саветодавне службе** кандидат описује регион који својим радом обухвата ова саветодавна служба и износи да је и поред повољних природних услова пољопривреда овог региона дуго била запостављена. Износи бројне негативне стране овакве пољопривреде као што су лоша инфраструктура, уситњеност парцела, екстензивна производња, лош квалитет земљишта, мале површине које се могу наводњавати и друго. Као последица тога је и чињеница да се највећи број

пољопривредних произвођача углавном баве пољопривредном производњом којом подмирују сопствене потребе, а ретко се појављују тржишни вишкови. Као један од разлога који онемогућава даљи развој северног Косова је и нестабилна политичко безбедоносна ситуација, због чега велике површине земљишта остају необрађене. Кандидат даље наводи да опстанку српског становништва на овом подручју доприноси и Канцеларија за КиМ, Владе Републике Србије али и бројне невладине организације као што су USAID (Агенција САД за међународни развој), затим Caritas социо-хуманитарна организација Католичке цркве, затим агенција за развој севера, односно Регионална развојна агенција – север и друге. Осим тога кандидат у наставку наводи да је за напредак овог региона али и свих српских енклава на КиМ важно обновити или формирати нове земљорадничке задруге на овом подручју у чему би улога пољопривредне саветодавне службе Косовска Митровица требало да буде врло значајна. Удруживање пољопривредних произвођача у задруге доприноси повећању запослености, побољшању инфраструктуре, повећава се прерада пољопривредних производа на територији где је задруга активна. Тиме се истовремено пружа шанса малим пољопривредним произвођачима да изађу на тржиште, јер произвођачи удружени у задруге удружено наступају на тржишту чиме се обезбеђује пласман веће количине обједињене робе породичних газдинстава, а са друге стране задруге својим члановима обезбеђују машине и опрему. Као други вид удруживања пољопривредних произвођача који може допринети развоју пољопривреде у српским енклавама на КиМ, кандидат наводи кластер. При формирању кластера пољопривредна саветодавна стручна служба Косовска Митровица требало би да одигра значајну улогу. Међутим, кандидат указује да највећи потенцијал за развој кластера на подручју КиМ има Косовска Митровица као универзитетски центар, са највећим бројем радне снаге, добром инфраструктуром и слободном царинском зоном. Кандидат износи да се саветодавна служба Косовска Митровица бави само саветодавним радом а не и стручним пословима, јер не поседује лабораторије у којима би се вршила одређена мерења, анализе и испитивања. Зато је неопходно уложити додатне напоре и одређена финансијска средства како би се обезбедиле потребне лабораторије према потребама произвођача овог краја. Истиче се и значај већег укључивања постојећих образовних институција као што су Пољопривредни факултет у Лешку и Средња пољопривредна школа у Лешку у саветодавни сервис подршке пољопривредним произвођачима и прерађивачима кроз програм стручне подршке и едукације. Оно што такође може да допринесе развоју пољопривреде овог краја је унапређење малих погона за прераду пољопривредних производа, шумских плодова и лековитог биља којима је ово подручје богато. Важно је и унапређење повртарске производње и успостављањем пластеничке производње поврћа која се све више и практикује у овој области доприноси се интензивирању производње и повећању продуктивности. Воћарска производња има погодно тле у овим крајевима за даљи развој и савремени воћни засади, уз одговарајући сортимент и подршку од стране пољопривредних саветодаваца могу да дају боље резултате у овој области. Сточарска производња такође се може унапредити побољшањем расног састава стоке, бољим условима држања стоке на фармама и друго. На основу свега изреченог у овом делу кандидат закључује да је пољопривредна саветодавна служба један од услова за унапређење пољопривредне производње на северу Косова.

У оквиру резултата истраживања кандидат указује на **могућност унапређења организације рада, активности пољопривредних саветодаваца и метода рада пољопривредне саветодавне службе**. Истиче се да пољопривредна саветодавна служба може да допринесе решавању многих проблема који прате пољопривредну производњу, али је неопходно да за то има подршку државе и одговарајућих

институција. Саветодавни рад треба да буде усклађен са потребама локалне заједнице и стварним потребама газдинства. Због тога пољопривредна саветодавна служба мора бити организована и финансирана на одговарајући начин. Износећи ставове различитих аутора кандидат указује на могуће правце реформи пољопривредног саветодавства као што су: приватизација односно комерцијализација саветодавног рада смањењем финансирања од стране владе и активности саветодавне службе као и децентрализацију власти на ниже нивое власти укључујући делегирање невладиних пољопривредних организација и управљање другим волонтерским организацијама. Децентрализација је потребна на свим нивоима рада саветодавне службе, пре свега због тога да би се потребе пољопривредних произвођача што боље задовољиле, јер служба због њих и постоји. Кандидат даље истиче да је још један начин на који се може унапредити рад пољопривредне саветодавне службе Србије повећање броја саветодаваца. Такође се значај придаје и и перманентној едукацији саветодаваца као питање које доприноси сталном унапређењу саветодавних услуга. Законска регулатива је исто тако важна ставка даљег унапређења пољопривредне саветодавне службе, а то је у нашим условима регулисано доношењем Закона о обвљању саветодавних и стручних послова у области пољопривреде из 2010. године. Осим наведених праваца реформи пољопривредног саветодавства кандидат указује на важност проверавања саветодавног рада и његове успешности на терену. Мониторинг као континуирано проверавање напретка у остваривању саветодавног програма и евалуација као периодично проверавање ефекта саветодавног рада битни су за успешно функционисање пољопривредног саветодавства. На крају овог поглавља кандидат истиче да је с обзиром на велики број пољопривредних газдинстава на територији Републике Србије потребно да се пољопривредни саветодавци више оријентишу на групни рад, путем предавања у великим групама, пласирањем штампаног материјала, наступима на ТВ и радио емисијама, изношењем својих савета на интернет порталима. Важан је и рад са удружењима произвођача па саветодавци у опису свога рада имају одржавање предавања с темом значаја интересног удруживања пољопривредних произвођача. Ове методе саветодавног рада значајне су јер могу допринети унапређењу саветодавства у нашим условима.

У оквиру **дискусије** кандидат упоређује модел организовања и финансирања пољопривредне саветодавне службе наше земље са пољопривредним саветодавством Немачке. Износећи добре и лоше стране нашег пољопривредног саветодавства кандидат указује на предности пољопривредног саветодавства Немачке и различите моделе организовања од саветодавства организованог од стране државе, преко комерцијалних служби које су делимично финансиране од стране савезне владе до комбиновања различитих модела. Кроз литерарне наводе различитих аутора кандидат даје приказ различито организованог и финансираног пољопривредног саветодавства две земље. Указујући на предност интересног удруживања пољопривредника у саветодавне кругове и радне групе фармера као модуле групног саветодавног рада, кандидат још једном наглашава нужност оријентације саветодавног рада на групни, масовни рад. Истиче се да у саветодавним круговима саветодавац више пажње поклања специфичним потребама пољопривредних произвођача што представља увођење индивидуалног саветодавног рада у односе са фармером. То поскупљује ове услуге, јер пољопривредници морају за њих да плате. Међутим, с обзиром на стање у нашој пољопривреди ови модули групног саветодавног рада теже се могу применити. Зато је у нашим условима још увек веома важна улога државе у организовању и финансирању пољопривредног саветодавства, као и контрола спровођења саветодавног рада и рада саветодаваца. Кандидат истиче да је важно побољшати везу између бројних

образовних и научних институција са непосредним корисницима. У овом делу рада кандидат анализира ставове пољопривредних саветодаваца запослених у пољопривредно саветодавној служби Косовска Митровица по питању њиховог задовољства одабраном професијом, радним и финансијским условима и другим питањима која се односе на рад ове службе на подручју који својим делокругом рада покрива. Кандидат даље наводи да је потребно уклонити неке недостатке државне организације пољопривредне саветодавне службе и да је потребно више се окренути потребама пољопривредних произвођача, а да при томе треба повећати одговорност саветодаваца за пружене савете. То се може постићи тиме да пољопривредни произвођачи плаћају за пружене савете, с тим да сиромашнији фармери плаћају само један део за пружене услуге или да се више користе групне методе рада којима се појефтинијују пружене саветодавне услуге.

Закључци које је кандидат извео су јасни, концизни, директни и у потпуности осликавају резултате истраживања које је кандидат обавио у својој докторској дисертацији.

VI ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

На основу резултата истраживања о унапређењу пољопривредне саветодавне службе као чиниоца економског развоја пољопривреде северног Косова, кандидат мр Татјана С. Ивановић је извела следеће закључке који сумирају резултате докторске дисертације:

- Анализом различитих организационих модела пољопривредног саветодавства кроз преглед настанка и развоја пољопривредног саветодавства у свету и код нас, уочено је да свака држава у зависности од степена развијености пољопривреде, потреба фармера за саветодавним радом, традиције и развијености самог саветодавства, као и могућности развоја адекватне организације саветодавства треба да развије властити модел саветодавства. Једноставније речено може се закључити да не постоји најбољи, универзалан модел саветодавства, већ је најбољи онај модел који одговара друштвено економским условима сваке поједине земље и њене пољопривреде.
- На основу анализе организационих модела саветодавства у свету и код нас можемо закључити да у зависности од тога да ли је организациони модел саветодавства адекватан условима земље у којој се успоставља пољопривредна саветодавна служба, зависи и ефикасност рада саме пољопривредне саветодавне службе.
- Анализом тренутног стања у пољопривредном саветодавству у свету и код нас можемо закључити да је улога државе у остваривању циљева пољопривредне саветодавне службе врло важна без обзира да ли је саветодавство организовано и финансирано од стране државе или не.
- У нашој земљи саветодавство је организовано од стране државе и почива на владином извору финансирања, а с обзиром на друштвено економске прилике и на велики број малих пољопривредних газдинстава, саветодавне услуге су бесплатне.
- На основу анализе активности рада саветодавца у нашој земљи можемо закључити да је потребно интензивирати рад пољопривредне саветодавне службе ширењем мреже саветодаваца различитих профила. Тренутно бројно стање у пољопривредном саветодавству Србије са 34 саветодавне службе и 251 саветодавцем, наспрам великог броја породичних пољопривредних газдинстава и односа броја саветодаваца према броју газдинстава које обухватају својим радом, можемо закључити да саветодавство није на задовољавајућем нивоу у погледу

интензивности. Укључивање што већег броја пољопривредних газдинстава у овај вид пружања подршке произвођачима у унапређењу пољопривредне производње, мора да буде један од приоритета у раду ове службе.

- Анализирајући тренутно стање у пољопривредном саветодавству Србије, можемо закључити да је број саветодаваца по специјалностима такав да је потребно запослити већи број агроекономиста, информатичара, механизатора и других профила, од чијег рада у великој мери зависи унапређење пољопривредне производње.
- Потребно је пронаћи нове изворе финансирања пољопривредног саветодавца, нпр. увођењем плаћања чланарина или директним плаћањем за саветодавне услуге, што зависи од економског оснаживања пољопривредних произвођача.
- Стање на северу Косова је такво да 4 саветодавца спроводе саветодавне активности на подручју 6 општина у врло тешким условима рада, како по питању снабдевености ове службе основним средствима рада, тако и по питању личне безбедности и сигурности саветодаваца у раду на терену, услед сложене политичке ситуације у овом региону. Мали број саветодаваца покрива велике пољопривредне површине и велики број пољопривредних газдинстава, па се мора радити на повећању материјалних, техничких и људских капацитета. Потребно је опремити лабораторије за вршење различитих анализа и мерења у области пољопривреде, и у то укључити све институције државе Србије на КиМ. То би допринело да ПССС Косовска Митровица почне да обавља и стручне активности предвиђене програмом рада и да део својих услуга почне да наплаћује и тиме омогући извесну самосталност ове службе од буџетских средстава Републике Србије.
- На основу анализе рада ПССС Косовска Митровица можемо закључити да ова саветодавна служба није ангажована на прикупљању и дисеминацији података за Систем тржишних информација у пољопривреди (СТИПС), а на територији коју покрива својим радом такође се не обавља ни прикупљање и дисеминација података са одређеног броја пољопривредних газдинстава у складу са FADN методологијом. То је због тога што тржиште пољопривредних производа није регулисано и потребно је радити на томе, пре свега, економским јачањем пољопривредних произвођача и тржишном оријентацијом њихове производње. Потребно је активности саветодаваца усмерити у правцу постизања економских циљева на пољопривредном газдинству, производњи здраве хране поштовањем еколошких стандарда и заштите човекове околине.
- Једна је од мера која би могла позитивно да утиче на развој пољопривреде је подршка удруживању пољопривредника, у формирању и развоју удружења пољопривредника, формирању и развоју земљорадничких задруга, организовању обуке и едукације група пољопривредника који су заинтересовани за удруживање и друго. Улога саветодавних институција у том процесу је од изузетног значаја. Развој пољопривреде овог региона допринео би и да велики број младих који у овим срединама живе пронађу начин да обезбеде средства за егзистенцију и опстанак на овом подручју.
- Канцеларија за Косово и Метохију Владе Републике Србије и бројне невладине организације имају и имаће важну улогу у даљем развоју пољопривреде овог региона. Мисли се пре свега на формирање кластера као новог вида удруживања пољопривредника и у том процесу све релевантне институције државе Србије, укључујући и Канцеларију за КиМ, као и ПССС Косовска Митровица имаће важну улогу. ПССС Косовска Митровица требало би да има значајну улогу и у активирању постојећих и формирању нових задруга на подручју северног Косова, а проширењем делокруга рада на друге српске енклаве на КиМ допринела би

одрживом развоју овог региона и опстанку српског становништва на вековним огњиштима.

- Анализирајући саветодавство у Србији и на Косову и Метохији, можемо закључити да је потребно проширити активности и методе саветодавног рада коришћењем групних метода, чиме се постиже да већи број пољопривредних произвођача буде обухваћен саветодавним радом и на тај начин добије стручну помоћ и информације којима се може унапредити пољопривредна производња. Ове методе рада заступљене су у програмима рада пољопривредних саветодавних служби али оне морају наћи ширу примену.
- Потребно је радити и на сталној едукацији и усавршавању пољопривредних саветодаваца, али и самих пољопривредних произвођача. Усавршавање саветодаваца могуће је само уз развијен систем образовања и неопходно је побољшати, појачати везу између научно - истраживачких институција и крајњих корисника саветодавних услуга, пољопривредних произвођача. Од едукације и даљег усавршавања пољопривредних саветодаваца зависе и даљи развој ПССС и њене активности.
- На основу анализе рада ПССС, активности и метода рада саветодаваца можемо закључити да је у данашњим условима развоја саветодавства потребно тежити проширењу активности саветодаваца на неке друге сфере живота и интересовања као што је заштита животне средине, производња здравствено исправне и безбедне хране, унапређење руралног развоја и смањење руралног сиромаштва и друго.
- Проблем финансирања ПССС је присутан и он одсликава стање у пољопривреди и проблем недовољног издвајања у аграрни буџет Републике Србије. Стога се морају пронаћи други начини финансирања (као што су плаћање чланарина за саветодавне услуге, делимична државна субвенција, директна исплата фармерима) који ће омогућити несметани рад и даљи развој пољопривредне саветодавне службе као једног од стожера аграрне политике. То ће бити могуће у условима економског јачања пољопривредних газдинстава и тржишне оријентације њиховог рада са једне стране и пољопривредног саветодавства и улоге коју оно има у унапређењу пољопривредне производње са друге стране.

VII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Резултати истраживања које је у својој дисертацији презентовала Татјана С. Ивановић изнесени су на јасан и адекватан начин, табеларно, графички и текстуално. У докторској дисертацији се не налазе непотребна понављања и запажања кандидата су јасна, концизна и разумљива. У дисертацији се не налазе непотребни текстови којима би дисертација била оптерећена, тако да је обим дисертације прихватљив.

Тумачења резултата која су наведена у дисертацији Татјане С. Ивановић у складу су са научним правилима и упоређена са истраживањима других аутора. У оквиру дискусије кандидат је показао да је овладао проблематиком којом се бави ова дисертација. На основу наведеног може се констатовати да су резултати истраживања које је кандидат изнео у својој дисертацији презентовани и тумачени на исправан начин.

VIII КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Истраживања која су спроведена у овој дисертацији наведена су у пријави теме

докторске дисертације и све је урађено предвиђеном методиком и планом истраживања. Резултати истраживања су презентовани исправно, а бројни литерарни наводи других аутора послужили су за поређење. На основу изнетог може се закључити да је докторска дисертација написана у складу са образложењем које је наведено у оквиру пријаве теме докторске дисертације.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Докторска дисертација кандидата мр Татјане С. Ивановић садржи све битне елементе које треба да садржи. У дисертацији су присутна сва поглавља која су уобичајена за овакве радове, а композиција сваког појединачног поглавља је правилна.

3. По чему је дисертација оригиналан научни рад

Дисертација кандидата мр Татјане С. Ивановић представља самосталан, комплексан научни рад теоријског и практичног значаја, јер су њени резултати истраживања одраз тренутног стања развоја, организације и начина финансирања пољопривредне саветодавне службе на територији Републике Србије и пољопривредног саветодавства на северу Косова чему је посвећена нарочита пажња. Утврђено је да пољопривредна саветодавна служба има позитиван утицај на побољшање резултата производње нарочито на огледним газдинствима пољопривредних произвођача што је показала анализа рада пољопривредне саветодавне службе Косовска Митровица. Утврђено је да саветодавство није на задовољавајућем нивоу у погледу интензивности. Потребно је запослити још саветодаваца различитих специјалности агроекономиста, механизатора и других профила од чијег рада у великој мери зависи унапређење пољопривредне производње. Утврђено је да пољопривредна саветодавна служба има важну улогу у поспешивању интересног удруживања пољопривредних произвођача и да то мора да буде један од приоритета у раду ове службе на територији северног Косова, посебно на обнављању или формирању нових земљорадничких задруга и формирању кластера.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Дисертација кандидата не садржи недостатке који би умањили њену вредност. Полазећи од могућности да сваки добар научни рад пружа могућност за покретање већег броја питања, али и могућност да се нешто може реализовати и анализирати и на други начин, комисија закључује да дисертација кандидата мр Татјане С. Ивановић не садржи битне недостатке, као и да испуњава стандарде научног рада.

IX ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације под називом „Унапређење рада Пољопривредне саветодавне службе као чинилац економског развоја пољопривреде северног Косова“ кандидата Татјане С. Ивановић сматра да дисертација представља оригиналан научни рад. Кандидат је изабрао актуелну област истраживања за коју је на одговарајући начин анализирајући литерарне наводе правилно формулисао радну хипотезу и циљ истраживања, након чега је применио и реализовао предвиђене методе истраживања.

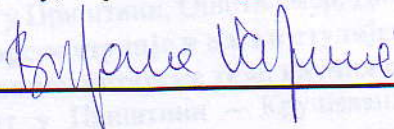
Резултати истраживања су изложени јасно и садржајно, представљају значајан допринос у давању препорука за унапређење пољопривредне производње на територији северног Косова.

На основу изложеног Комисија позитивно оцењује и са задовољством предлаже Наставно-научном већу Пољопривредног факултета у Приштини са седиштем у Лешку да се докторска дисертација под насловом „Унапређење рада Пољопривредне саветодавне службе као чинилац економског развоја пољопривреде северног Косова“ кандидата мр Татјане С. Ивановић прихвати и покрене поступак за њену јавну одбрану.

Лешак, 26.11.2015

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

1. Проф. др Биљана Вељковић, редовни професор, Универзитет у Крагујевцу, Агрономски факултет Чачак, председник комисије

2. Др Горан Максимовић, доцент, Универзитет у Приштини, Пољопривредни факултет-Лешак, ментор-члан

3. Проф. др Давид Јововић, ванредни професор, Универзитет у Приштини, Пољопривредни факултет-Лешак, члан

